

SEKÜLER RADİKALLEŞMENİN YÜKSELİŞİ VE PKK

Türkiye’de bir süredir devam eden PKK eksenli terör ve aşırı şiddet içeren radikalleşme pratikleri, radikalleşmenin seküler karakterinin anlaşılması için faydalı bir örnek olarak görülebilir.

Murat YEŞİLTAŞ

Aşırı şiddet içeren radikalleşme konusu uluslararası toplumun bir süredir öncelikli konuları arasında yer alıyor. Bir tarafta, küresel ölçekte başta Birleşmiş Milletler olmak üzere farklı düzeylerde radikalleşme ile mücadelede en uygun stratejinin nasıl olması gerektiği konusunda hali hazırda devam eden bir tartışma devam ederken, tekil olarak devletler düzeyinde de aşırı şiddet kullanımına yönelik mücadele stratejileri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu stratejilerin temel özelliği, radikalleşme konusunu bir bütün olarak dini temele indirgeyen bir yaklaşıma sahip olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, radikalleşmenin itici ve çekici nedenlerini araştırırken, dinin aşırı şiddet kullanmaya temel sağlayan bir referans nesnesi olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Bu tür bir radikalleşme anlayışının merkezinde ise büyük ölçüde İslam’ın yer aldığı analitik bir kurgu yer almaktadır. Böylesi bir tespit ise, radikalleşme ile mücadelede sadece belirli hedeflere yönelmesini salık veren seçici bir pratiğin hızla yerleşmesine hizmet etmektedir.

Buradaki temel sorun, Arap Baharı ile Ortadoğu ölçeğinde yükselişe geçen şiddet pratiklerinin seçici bir okumaya tabi tutulup IŞİD üzerinden kristalize edilerek, radikalleşmenin salt dini temelli bir olgu olarak yerleşmesine neden olmasıdır. Ne var ki radikalleşme hem bir süreç hem de bir sonuç olarak sadece din-den kaynaklanmadığı gibi, ortaya çıkardığı şiddet pratikleri açısından din-temelli radikalleşmeye büyük

ölçüde benzeyen ancak motivasyon ve nitelikleri açısından ondan ayrılan seküler bir fenomen olarak da ele alınmalıdır. Türkiye’de bir süredir devam eden PKK eksenli terör ve aşırı şiddet içeren radikalleşme pratikleri, radikalleşmenin seküler karakterinin anlaşılması için faydalı bir örnek olarak görülebilir.

Böylesi bir radikalleşmeyi dini motivasyonlu radikalleşmeden ayıran en önemli özellik, özünde seküler ve etnik itici faktörlerin yer alması ve belki de en önemlisi, dini radikalleşmenin örtük ve gizli biçiminden farklı olarak kurumsallaşmış bir yapıya kavuşmuş olmasıdır. Bu tür bir radikalleşmenin seküler karakterini belirleyen temel itici güç, etnisiteyi merkeze alan bir motivasyona sahip olması ve şiddeti tıpkı dini radikalleşmede olduğu gibi gündelik yaşamın içine yerleştirerek yaygınlaştırmaya çalışmasıdır. Burada, şiddetin görselleştirilmesinin, dini radikalleşmenin şiddeti yüceltmesinden her hangi bir farkı bulunmamaktadır. Aksine, her ikisi de şiddetin gizlenmesinden değil açık bir biçimde ifşa edilmesinden faydalanarak, onu bir propaganda aracı olarak kullanır ve etnik ya da dini kimliğin daha fazla konsolide edilmesi için devreye sokar. Radikalleşmenin seküler karakterini belirginleştiren bir diğer özelliği ise özünde kendisini konumlandırma sırasında ‘dinsel söylemi’ aktif bir öteki olarak kodlamasıdır.

Kavramsal olarak, şiddet içeren radikalleşme, mevcut düzeni tehdit edecek ve onunla çatışacak biçimde toplumda kalıcı değişimleri

oluşturmayı amaçlayan şiddet eylemlerini bizzat icra etme veya aktif destekleme olarak tanımlanmaktadır. Bu şekliyle ele alındığında, PKK’nın, Ortadoğu ölçeğinde seküler radikalleşmenin taşıyıcı aktörü olduğunu ve bunu ‘sınırlar arası’ bir şiddete varacak şekilde icra ettiğini söylemek abartılı olmayacaktır.

PKK temelli seküler etnik radikalleşmenin öznesi öncelikle gençlerdir. Son yıllarda, PKK tarafından devreye sokulan bu strateji, şiddeti öncelikle militanlaştırılmış radikal gençlerden oluşan YDG-H’ye (YPS,

Bilişsel düzeyde radikal bir YPS üyesi siyasal ve toplumsal değişimi en son çözüm olarak görerek, silahlı mücadeleyi daha çok arzu eden birey olarak tanımlanabilir. Bu tür bir köktenci arzuyu, öncelikle içinde bulunduğu sosyal ve siyasal ortamın yapısal ve ideolojik çevresinden elde etmektedir. Militan Pan-Kürtçülük ideolojisinin ana çerçeveyi oluşturduğu böylesi bir radikalleşmeye zemin hazırlayan temel anlatı ise ‘Kürt ve Kürdistanın özgürleştirilmesi’ olarak işlemektedir. Böylesi bir üst anlatının hedefinde, otoritenin nihai düzeyde yok edilerek yeni bir seküler Kürt politik özne ile ‘teritoryal egemenlik’ anlayışının yerleştirilmesidir. Bu anlatı, aynı zamanda otoriteye karşı askeri yöntemler yoluyla şiddet eylemine başvurmanın, ‘adalet ve Kürtlerin hukukunu tesis etmek’ adına zorunlu olduğunu ön plana çıkarır. YPS üyeleri yıllardır süregelen çatışma ortamının kendisine sunduğu sistematik ayrışma propagandasıyla devlet, kamu ve toplumsal disipline

yönelik bir karşıtlık refleksi geliştirmiş ve kendisinin bölgesine sahip olmadığı ya da kontrol edemediği inancını içselleştirmiştir. Böylesi bir inancın konsolide olmasına yardımcı olan aktif bir düşman imgesi ise sürekli dolaşıma sokulur.

YPS üyelerinin radikalleşmelerini harekete geçiren temel ilişkisel süreçlerden biri ise öncelikle sosyal ağ mekanizmalarıdır. Bu mekanizmalar grup içi etkileşim, arkadaş dayanışması ve endoktrin gibi süreçlerin etkisiyle, zamanla gelişmektedir. Bu bağlamda bir YPS'li bireyin radikalleşmesi onun kimliğini, tercihlerini ve algılarını enformel ve yatay ağlarla aşağıdan yukarı geliştirmesi veya genellikle önceden tanıdıkları kişilerin ve ideolojilerin yardımıyla değiştirmesine bağlıdır. Burada radikalleşme, büyük ölçüde formel ya da yukarıdan aşağıya sıkı örgütlemeye tabi olabildiği gibi, gevşek veya kendi başına hareket eden yerel arkadaş grupları içerisinde eski yeni ve akrabalık bağlarını kullanarak da yaşanmaktadır. Bu ağlar bireysel alanla siyasal alanların birleştiği yerlerdir; mahalle meclisleri, eğitim dernekleri, kurslar, kitapçılar vb. alanlarda büyüyen bu formel ve yarı formel ağlar, kolektif bir etnik kimliği tahkim etmekle kalmaz aynı zamanda siyasal ve şiddet temelli silahlı aktivizmi bireysel tercihlerle birleştirip, kendine has bir tür muhalif alt kimlik kurarlar ve karşılıklı dayanışma ve alternatif yaşam stillerine alan açarlar.

Bilişsel düzeyle ilişkisel düzeyin birleştirilerek silahlı şiddetin hız kazanmasına neden olan temel faktör ise çevresel koşullardaki radikal değişimdir. Çevresel düzey etnik hareketin beka sorununu doğrudan şiddet kullanmanın merkezine yerleştirerek, aşırı şiddet kullanmayı normalleştiren bir strateji izlemektedir. Burada PKK açısından bakıldığında, Suriye krizinin neden olduğu bölgesel ölçekli kırılmanın 'etnik hareketin bir bütün olarak hedef tahtasına yerleştirildiği'

argümanı sürekli dolaşıma sokulmaktadır. Böylece 'şiddeti merkez alan mücadeleden uzak kalmanın' etnik hareketi varoluşsal bir beka problemiyle karşı karşıya bırakacağı söylemi sürekli tekrar edilirken, etnik kimliğin konsolidasyonu da tahkim edilmiş olacaktır.

Suriye iç savaşının neden olduğu jeopolitik değişim, bu anlamda PKK açısından daha çarpıcı etkiler ortaya çıkarmıştır. Söz konusu değişimin en belirgin özelliği, ulus-devlet merkezli modern egemenlik nosyonunun homojen ve bütüncül karakterinde, devlet-altı etnik ve mezhepsel grupların yükselişle birlikte hızla bir parçalanmanın ortaya çıkmasıdır. Böylesi bir parçalanma, etnik ve mezhep temelli grupların yeni silahlı aktörlere dönüşmesini hızlandırarak, şiddeti merkeze alan ve normalleştiren yeni bir düşmanlık pratiğin yerleşmesine neden olmuştur. PKK açısından bu düşmanlığın bir merkezinde seküler etnik bir Kürt politik kimliği yer alırken diğer merkezinde ise radikal bir dini söylem yer almaktadır. Dolayısıyla, radikalleşme bu iki tarafın çarpışmasının oluşturduğu siyasal ve askeri bir çevre içinde gerçekleşmektedir. Bu çevresel faktörlerin diğer bir boyutunu da içerdeki politik rekabet oluşturmaktadır. Özellikle HDP ile AK Parti arasındaki siyasal rekabette AK Parti'nin bölgesel ölçekte sahip olduğu seçmen kitlesini son yıllarda giderek ağırlıklı olarak HDP'ye kaybetmesiyle birlikte, PKK özellikle Güneydoğu Anadolu'da daha fazla toplumsal alana nüfuz etme imkânı bulunmasıyla kamusal alanın etnik temelli mobilize edilmesine daha fazla imkân bulunmuştur. Türkiye içinde yaşanan bu politik rekabetin bölgesel ölçekte PYD-YPG-PKK ve IŞİD arasındaki çatışmaya eklenerek askeri bir boyut kazanması, PKK'nın etnik aşırıcılığı silahlı olarak Türkiye içinde daha kolay devreye sokmasını sağlamıştır. Özellikle IŞİD imajının hem içerde hem de bölgesel

ölçekte PKK tarafından Türkiye üzerinden 'somutlaştırıldığı' bir söylemsel stratejinin devreye sokulmasıyla birlikte de, PKK'ya muhalif alternatif söylemlerin marjinalleştirilmesi kolaylaşmıştır. Burada marjinalleştirilen IŞİD özelinde din, konsolide edilen ise seküler temelli etnik politik kimliklerdir. Örneğin PKK'nın bölgesel ölçekte 'kadın militanlarını' kullanması sadece stratejik bir tercih değil, aynı zamanda onun seküler karakterinin altını çizen bir müdahaledir.

Seküler etnik radikalleşmenin en önemli boyutlarında biri de aşırı şiddet kullanmanın normalleştirilmesine yarayan kurumsallaşma boyutudur. Kurumsallaşma formel ile enformel ağların iç içe geçtiği alanlarda gerçekleştirilmektedir. Burada, özgürleştirici şiddetin meşru olduğuna dair bir üst anlatı sürekli dolaşıma sokulurken, otoritenin gayri meşru olduğu anlayışı yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği, silahlı ve bombalı eylemlerin sadece devlete ya da güvenlik kuvvetlerine yönelik olduğunu fikrinin sık sık dile getirilmesidir. Böylesi bir fikre öncülük eden üst anlatı ise Kürt politik kimliği ve bu politik kimliği ete-kemiğe büründürerek *yerin* özgürleştirilmesidir. Bir bütün olarak bakıldığında, radikal diğer söylemlerin (örneğin silahlı sol örgütler ve radikal sol hareketler) etnik motivasyonlarıyla değil de söylemsel düzeyde bu şiddet diline eklenmesi, radikalleşmeyi daha fazla kurumsallaştırmaktadır. Sivil toplum bu dilin kurumsallaştırılması için en önemli kurumların başında gelmektedir.

Sonuç olarak, radikalleşmeye sadece din temelli bir fenomen şeklinde bakılması eksik olduğu kadar etnik temelli seküler radikalleşmenin (PKK örneğinde) tehlikeli doğasının görülmesini de zorlaştırmaktadır. ○

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü